

УДК 2+9(Укр)

Мартиняк О. –гр. БП-11

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

САКРАЛЬНІ ПАМ'ЯТКИ СТАРОДАВНЬОЇ УКРАЇНИ

Науковий керівник: к.і.н., доцент Щигельська Г.О.

Martyniak O.

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

SACRED SIGHTS OF ANCIENT UKRAINE

Supervisor: PhD, Associate Professor Shchyhelska H.O.

Ключові слова: сакральні пам'ятки, стародавня Україна

Keywords: sacredsights,ancientUkraine

У багатій історико-культурній спадщині України визначне місце належить давнім сакральним пам'яткам. До таких належать скельні святилища (скелі з малюнками, розташовані в місцевостях, які можна назвати «гірські храми»). Іншими словами, це пам'ятки наскального мистецтва, стели, комплекси плиткових могильників, стародавні храмові споруди, фортеці, деякі поселення та ін. Слід зауважити, що скельні святилища і ритуальні (культові) камені в Україні залишаються найменш вивченою групою історико-археологічних пам'яток.

У науковій літературі досі немає чітких визначень стосовно категорій скельних культових комплексів. Одним з найбільш поширених є поняття "культові камені". Під ним розуміють один або кілька каменів, з якими пов'язана давня обрядово-ритуальна традиція і які відзначаються наявністю викутих різноманітних зооморфних чи антропоморфних зображень, знаків і символів (хрести, стопи людей, лапи тварин, чашоподібні заглибини тощо). Комплекс культових каменів, скель може становити святилище – релігійний і громадський центр стародавнього населення.

Особливе місце серед сакральних пам'яток посідає Кам'яна Могила, розташована на північ від м. Мелітополя, поблизу с. Терпіння на березі мальовничої р. Молочної в Запорізькій області. Дослідження вчених призвело до відкриття 65 гrotів і печер, настелях яких виявлено декілька тисяч рідкісних наскельних зображень різних історичних епох: палеолітичної, епіпалеолітичної (мезоліт), неолітичної, епохиміді – бронзи і середньовіччя, тобто хронологія зображень Кам'яної Могили охоплює період від XXII – XVI тисячоліть до н.е. до X – XII століть. Як стверджує В. Манюк, наявність великих брил пісковиків у товщі пухких пісків – явище хоча й рідкісне, проте не унікальне. І зібрати ці брили до купи, безумовно, хоч і складне завдання, однак, як свідчить історія, вирішуване для давніх людей, які жили на різних континентах і створювали не менш унікальні за складністю інженерного виконання культові споруди. "Кам'яна Могила" внесена 2007 р. до переліку номінацій ЮНЕСКО як найдавніша пам'ятка культури та історії людства.

В Запорізькій області також знаходиться Змієва печера, розташована біля урочища Чорна скеля в північній частині острова Хортиця. Це найбільша серед відомих на Хортиці печер, яка являє собою розщелину в гранітній скелі. Доступ до неї складний, тому майже ніхто її не відвідує. За легендою тут жила дружина Геракла і мати засновника скитського роду Скита.

Також цінною пам'яткою є Бушівський рельєф, відкритий в Ямпільському районі на Вінниччині в 1884р. Його цінність полягає і в тому, що на ньому відкриті й розшифровані імена богів Перуна, Хорса, князів Олега та Ігоря, вирізьблені на вапнякових брилах. Написи прочитав відомий український вчений В. Даниленко в 1961 р. Вважають, що вони зроблені абеткою, близькою до глаголиці. Бушівський храм був збудований з каменю, вкритий дубовою планкою. Він мав два яруси – наземна й підземка частини сполучалися печерами. Тут знайдені керамічні ритуальні чаші. Єдиною неушкодженою деталлю храму є кам'яна брила із зображенням сцени жертвоприношення: зліва священне дерево, на якому сидить півень (символ сонячного світанку), під деревом стоїть на колінах жрець, піднявши вгору ритуальну чашу; справа – постать священного оленя.

Цікавою та малодослідженою стародавньою пам'яткою є Вільховське святилище-обсерваторія з антропоморфними зображеннями земних та небесних божеств Оленя, Змії, водоплавного птаха, Сонця, Місяця та Землі. Знаходиться вона у Кіровоградській області та датується близько VIII тис. до н. е.

Як стверджують дослідники, у Карпатському регіоні на даний час виявленодесяті мегалітичних культових пам'яток. Особливе місце серед них займає Терношорське святилище, яке розташоване поблизу присілка Безульки села Снідавки Косівського району. Дослідник М. Когутяк відносить Терношорський культовий комплекс до періоду фракійського гальштату (XII—VI ст. до н. е.). Весь Терношорський скельний комплекс займає площу близько 4 тис. кв. м. Висота скель сягає 40-ка метрів. Вагомий інтерес становлять дві вертикальні плити, які разом утворюють круг гігантських розмірів. Його діаметр - близько 8 метрів. Круг, що нагадує сонячний диск, має схематичний вигляд голови зооморфної істоти, найбільш вірогідно - голову лева. Верхня частина круга має своєрідну меандрову сонячну «корону», подібну до лев'ячої гриви. Значну увагу також привертає грубо витесана зі скель гігантська кам'яна антропоморфна статуя у вигляді вагітної жінки, яка відома під назвою «Терношорська Лада». Її загальна висота - понад 10 метрів, з них - 2,4 м становить голова. Терношорська Лада є місцем паломництва подружніх пар і жінок, що мріють пізнати радість материнства, а також знайти своє щастя і любов. Вважається, що кам'яна богиня-Мати має надзвичайну силу.

На початку XX ст. видатний український археолог Вікентій Хвойка в Києві на Старокиївській горі, яка знаходиться в Києві, розкопав стародавню споруду з каміння, як виявилось, це була старокиївська Колуня-Ступа. Вона мала еліпсоїдну форму і чотири виступи. Споруду було вирішено вважати капищем, на якому здійснювали жертвоприношення. Овал символізував рух Сонця – по колу, адже раніше переважала думка, що не земля обертається навколо Сонця, а Сонце навколо землі. Виступи вказували, звідки сходить і заходить Сонце в період найбільшого літнього наближення і зимового віддалення. Отже, це був свого роду сонячний годинник. Не виключено, що між виступами було саме по 6 каменів, що в сумі складали 24 години доби. Спеціальний наглядач, спостерігаючи з певної точки за сонцем, відповідно орієнтуючись на стовп, мабуть, міг визначати годину дня. Дослідники припускають, що споруджена ця святиня була десь у V-VI ст. н. е.

Отже, можна стверджувати, що в Україні ще багато давніх сакральних пам'яток залишаються маловивченими та нерозгаданими, та, безперечно, зберігають в собі багато таємниць. Вони є надзвичайно привабливими для туристів як з різних регіонів України, так і з-за кордону. Подальше дослідження цих пам'яток послужить зростанню інтересу українського населення до свого краю, його історії, звичаїв та традицій. Реставрація сакральних споруд, упорядкування прилеглих територій, розбудова туристичної інфраструктури сприятиме розвитку туризму в регіонах їх розташування.